

Kitap Tanıtımı

Metafelsefe

Ufuk Batuhan Yazlık / Bilkent Üniversitesi

Metafelsefe, felsefenin kendisi üzerine soruşturma yaptığı ve kendisini tanımlama uğraşında olduğu bir alan. Metafelsefenin başlıca soruları şunlardır: “Felsefe nedir?”, “Felsefe ne amaçla yapılır?”, “Felsefe nasıl yapılır?”. Felsefenin nelerle ilgilendiği veya ilgilenmesi gerektiği veya daha temelde felsefenin ne olduğu veya olması gerektiği bazı felsefeciler katılmayacak olsa da önemli bir soru gibi görünüyor. Soren Overgaard, Paul Gilbert ve Stephen Burwood (2013) tarafından yazılan *An Introduction to Metaphilosophy* metafelsefe için giriş niteliğinde bir kitap. 2021 yılında Türkçe'ye çevrilen kitap bu alanda Türkçe kaynak arayanlar için de iyi bir seçenek. Kitabın içeriği 8 ayrı alt başlıktan oluşuyor ve yazarlar epey kapsamlı bir bakış açısı sunmaya çalışıyor. Kitap aşağıdaki bölümlerden oluşuyor:

- Giriş: Metafelsefe Nedir?
- Felsefe Nedir?
- Felsefe, Bilim ve Beşeri Bilimler
- Felsefi Argümanların Verileri
- Analitik Felsefe ve Kıta Felsefesi
- Felsefe ve Doğrunun Peşinde
- İyi Felsefe Nedir?
- Felsefe Ne İşe Yarar?

Kitabın giriş kısmında, yazarlar metafelsefenin ne olduğu ve önemli olup olmadığı konusunda felsefecilerin neler söylediğini aktarıyorlar. Bazı felsefeciler felsefenin kendisi ve yöntemleri üzerine düşünmesinin son derece normal olduğunu düşünürken bazıları felsefe üzerine düşünmek yerine felsefe yapmamız gerektiğini savunuyorlar. Örneğin Karl Popper “Bir filozof felsefe yapmalıdır; Felsefe hakkında konuşmak yerine, felsefi sorunları çözmeyi denemelidir.” sözüyle ikinci grupta yer alıyor. Yazarlar elbette ki en temelde felsefenin kendisi üzerine soruşturmayı yapmayı makul ve anlamlı buluyor ve bu yönde bir perspektif çiziyor. Bu kitabı okumak isteyen birinin bunu göz önünde bulundurması iyi olur.

'Felsefe nedir?' diye sorarken öncelikle bu sorunun betimleyici bir soru mu yoksa normatif bir soru mu olduğunu anlamamız gerekiyor. Bu ayrım, cevabımızı

önemli ölçüde etkileyecektir. Betimleyici bir soruyla karşı karşıyaysak şu an felsefecilerin yapmakta olduğu felsefenin ne olduğu üzerine düşünüyoruz ve onu tanımlamaya çalışırız. Eğer soru normatif ise felsefecilerin ne yaptığından bağımsız bir şekilde felsefe ne olmalı diye düşünmeliyiz. Kitabın ilk bölümlerinde felsefenin ne olduğuna dair farklı pozisyonlar sunulurken bu pozisyonların sorunlarına da yer verilmiş. Bu bölümlerde hem felsefeyi tanımlamanın ne kadar zor olduğu hem de neden zor olduğu okuyucuya aktarılıyor.

Bilim felsefesi felsefenin en önemli alanlarından biridir ve bu alanın en temel soruları bilimin neliği ve metodolojisine dair sorulardır. Bilim felsefesi yaparken felsefeciler çok fazla kafa karışıklığı yaşamazlar. Felsefenin felsefesini (metafelsefe) yaparken ise durum biraz farklılaşıyor. Felsefenin bilimin öncüsü olduğunu, sorduğu soruların zamanla bilimin soruları olmasından ve felsefenin sürekli yeni sorular üretmesinden yola çıkarak söyleyebiliriz fakat felsefenin tanımı bilimin öncüsü olmak değil gibi görünüyor. Kitabın önemli bir bölümünde felsefe-bilim ilişkisi ve felsefenin bilimin ne derece yakınında olduğuna dair pozisyonlar ele alınıyor. Bilimin özellikleri ve felsefenin özellikleri karşılaştırılarak nasıl bir ilişkileri olduğu tartışılıyor. Bu kısımda yazarlar felsefeyi tanımlamaya çalışırken bilim ve felsefenin statüsünün ne olduğu konusunda önemli noktalara değiniyor.

Felsefenin nasıl yapıldığı kısmında ise sezgi temelli argümanlara kayda değer bir bölüm ayrılmış. Felsefecilerin argümanlarının belli temelleri (empirik, rasyonel, sezgisel vb.) vardır. Bunlar, felsefecinin argümanını kurarken hangi temel kabullerden yola çıktığını gösterir. Bazı felsefeciler, argümanlarını en temel olduğunu söyledikleri sezgilere dayandırır. Bu sezgilerin her insan için ortak olduğunu varsayarlar. Yazarlar burada sezgiyi argümanlarının temel bir verisi olarak kullanan felsefecilere, deneysel felsefenin (experimental philosophy) yöntemlerini kullanarak bir itiraz getirilebileceğini söylüyorlar. Deneysel felsefeciler, bazı felsefecilerin en temel ve her insan için ortak dediği sezgilerin gerçekten öyle olup olmadığı hakkında veriler topluyorlar. Kitapta yer verilen çalışmada Jonathan Weinberg, Shaun Nichols, ve Steven Stich, Gettier vakalarındaki sezgilerin evrensel olup olmadığını tespit etmeye çalıştılar.

Çalışmanın sonucunda düşük sosyoekonomik statüdeki Batılıların çoğunun, Hint yarımadasından insanların ve felsefecilerin, ve Doğu Asyalıların Gettier vakalarındaki insanların bilgisi olmadığı yönündeki sezgilere sahip olmadıklarını tespit ettiler. Bu noktada bazı felsefecilerin evrensel olduğunu iddia ettikleri sezgilerin aslında öyle olmadığı sonucuna vardılar ve bu çalışmalara rağmen olağan bir biçimde sezgi temelli argümanları gözden geçirmeden devam etmenin entelektüel bir kibir

olduğunu önu sürdürdüler. Bu tür çalışmalar sezgilerle felsefe yaparken daha titiz olunması gerektiğini ve sezgilere daha şüpheci yaklaşmamız gerektiğini gösteriyor. Elbette bu çalışmalara itirazlar getirilebilir. Bir felsefeci bahsettiği sezginin her insan için değil, ancak bir felsefeci gibi düşünebilen insanlar için ortaktır diyebilir. Bunun sebebi bir felsefeci gibi düşünemeyen bir insanın, örneğin çalışmadaki gibi düşük sosyoekonomik statüdeki bir Batılının, konuyu ve konsepti anlamamış olma ihtimali az değildir. Bu sebeple bu çalışmaların metodolojisi de titizlikle incelenmelidir.

Felsefe içerisinde önemli bir tartışma konusu olan analitik felsefe ve kıta felsefesi ayırımına da kitapta bir bölüm ayrılmış. Bölümün başında Michael Dummett, "Filozofların asla bir uzlaşmaya varamayacağı açıktır." derken bu konuya atıf yapmaktadır. Yazarlar bölümün sonunda durumun bu kadar uzlaşılacak olmadığını belirtiyorlar. Analitik-kıta ayırımını yaparken öne sürülen yöntem, biçim, konular gibi ayrımları teker teker ele alan yazarlar her biri için problem olabilecek örnekler gösteriyorlar. Bu durum, okuyucu için büyük bir şanstır çünkü bütün olası teorilerin zayıflıklarını görme fırsatıdır. Bölümün sonunda yazarlar analitik-kıta ayırımını yaparken sık sık başvurulan aile benzerliği kuramının ise, bazı farklar zayıf bile olsa, olabilecek en makul açıklamalardan biri olduğunu da belirtiyorlar.

Kitabın son kısımlarında ise "İyi felsefe nedir?" ve "Felsefe ne işe yarar?" soruları ele alınıyor. Bu noktada yazarlar yine farklı perspektifleri okuyucuya sunuyorlar. Filozofları ve sofistleri kıyaslayarak Sokrates'in yöntemleri ve sofistlerin yöntemlerini inceliyorlar. Felsefede biçim, ciddiyet, düşünümSELLİK, erdemlilik gibi kavramları da "iyi felsefe" başlığı altında ele alıyorlar.

Genel olarak metafelsefe hakkında Türkçe kaynak okumak ve bunun doğrultusunda ileri okumalar yapmak isteyenler için "Metafelsefe, Felsefenin Felsefesi" kitabının iyi bir kaynak olabileceğini düşünüyorum. Bu alanda daha fazla kitabın Türkçeye kazandırılmasını da önemli buluyorum.

Çeviri Hakkında

Kitabın bazı kısımları terimlerin çevirilerindeki problemlerden dolayı zor bir okuma deneyimi yaşıyor. Örneğin "İyi Felsefe Nedir?" bölümünde kitabın orijinalinde "Quine attacks Kant's account of analyticity in terms of the containment of the predicate in the subject as merely metaphorical" (Søren Overgaard ve diğerleri, 2013) olan cümle "Quine, konudaki yüklem sınırlanması açısından Kant'ın analitik açıklamasına yalnızca metaforik olarak saldırır." şeklinde çevrilmiş. Kitabın orijinalinde yer alan "predicate in the subject" ifadesinin Türkçeye "öznedeki yüklem" veya "özne içerilen yüklem" olarak çevrilmesinin doğru olacağını düşünüyorum. Bu yazı çeviriye

dair detaylı bir yazı olmadığı için tek bir örnek göstermenin yeterli ve bu konuyu yazıya eklememin önemli olacağını düşünüyorum.

Referanslar

- Overgaard, S., Gilbert, P., & Burwood, S. (2013). *An introduction to metaphilosophy*. Cambridge University Press.
- Overgaard, S., Gilbert, P., & Burwood, S. (2021). *Metafelsefe* (Ahmet Eyim & Eren Rızvanođlu, Çev.). Fol.